

УДК 343.5

Анна Олександрівна Ведернікова,
*ад'юнкт Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*

Необхідність кримінально-правового регулювання кібербулінгу

Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави. Із метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, здоров'я, освіту та враховуючі світові суспільні течії, 18 грудня 2018 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». Вищевказаним законом сформульоване визначення булінгу та внесені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, в якому передбачено адміністративну відповідальність за цькування у закладах освіти.

Булінг (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи бу-ла заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1]. Саме булінг, який здійснюється із застосуванням засобів електронних комунікацій, називається кібербулінг. Як бачимо законодавець не закріплює дане поняття, а тільки уточнює у який саме спосіб може здійснюватися булінг. Так само, і у науковій літературі досі немає єдиного правового визначення кібербулінгу, як суспільно небезпечного протиправного діяння.

За даними опитування Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та Спеціальної представниці Генерального секретаря ООН з питань насильства щодо дітей, яке було проведене у 2019 році, третина молодих людей у 30 країнах світу стають жертвами онлайн-булінгу, а кожна п'ята молода людина змушена бу-ла пропускати заняття в школі через кібербулінг та

наси́льство. В Україні 29% опитаних підлітків були жертвами онлайн-булінгу, а 16% були змушені пропускати через це шкільні заняття [2].

Кібербулінг хоча і походить від звичайного булінгу, але має ряд своїх особливостей, які значно підвищують його суспільну небезпечність у порівнянні з останнім. Інтернет – це масовий ресурс і чутки, фейки, невдалі чи від-редаговані фото швидко розповсюджуються й складно вилучаються з мережі. Вони можуть бути розмножені, а також зберігатись у цифровому вигляді. Поняття системності трансформується через масовість аудиторії користувачів. Від онлайн-булінгу неможливо приховатися. Наявності підключення до мережі робить цей вид цькування цілодобовим, незалежно від місцезнаходження жертви. Знеособлення булера та неможливість належної відповіді призводить до постійного відчуття загрози [3, 47–49].

Існують такі різновиди кібербулінгу: використання особистої інформації; анонімні погрози; телефонні дзвінки з мовчанням; переслідування (як елемент фізичного переслідування, шляхом розсилки повідомлень на електронну пошту чи телефон, збирання інформації про жертву, відстеження її переписки); тролінг (розміщення провокаційних повідомлень в мережі); хепі-слепінг (happy slapping) (наси́льство заради розваги, у тому числі знімання наси́льства на камеру для подальшого розповсюдження в мережі); сексуальні посягання [4].

В Україні ці питання чітко не визначені законодавцем, хоча зарубіжний досвід свідчить, що саме кримінально-правовому регулюванню кібербулінгу та такому його підвиду, як кіберпереслідування, приділяється велика увага світової спільноти.

У 2018 році американські науковці Sameer Hinduja й Justin W. Patchin проаналізували кримінально-правове законодавство США щодо протидії кібербулінгу та дійшли висновку, що: 48 штатів мають закони, які включають положення про кібербулінг або інтернет-домагання; 44 штати передбачають кримінальні санкції за електронне цькування; 49 штатів застосовують шкільну антибулінгову політику, а 45 штатів передбачають шкільні санкції за вказані правопорушення, у 17 з них відповідальність настає за дії вчинені поза межами навчального закладу [5]. У всіх штатах є різні кримінальні закони щодо протидії булінгу, і більшість з них містять чіткі посилання на електронні форми. Наприклад, у Каліфорнійському кодексі про освіту розкривається визначення булінгу, а також чітко прописані усі можливі його прояви із використан-

ням засобів зв'язку. Окрім поняття «кібербулінг» законодавець вводить поняття «кіберсексуального булінгу». Особливістю цього закону є те, що передання або розміщення в Інтернеті неналежної інформації не вважається розповсюдженою поведінкою, тобто не дає системності [6].

Встановлення чіткого понятійного апарату, дозволяють налагодити ефективну систему протидії проявам булінгу із застосуванням засобів електронних комунікацій. Пропонуємо визначення, яке на наш погляд розкриває найважливіші його аспекти. Кібербулінг – це насильницькі дії учасників освітнього процесу із застосуванням електронних форм комунікацій, включаючи мобільний і стільниковий телефони, інші пристрої бездротового зв'язку, комп'ютер, що вчиняються стосовно неповнолітньої особи або такою особою, і могли спричинити або спричинили наступні наслідки: втручання у навчальний процес, шкільну дисципліну або суттєве їх недодержання, порушення прав учасників освітнього процесу, завдання їм моральної, психічної, фізичної, матеріальної шкоди.

Часто булінг фактично переростає в катування з наявністю всіх ознак складу цього злочину, за винятком суб'єкта. Діти-булери до 16-ти років, які вчинили дії, що утворюють склад катування, не несуть кримінальної відповідальності за ст. 127 КК України, оскільки в ч. 2 ст. 22 КК України цей злочин не передбачено в переліку тих, кримінальна відповідальність за які настає з 14-ти років. Якщо ж вони здійснюють свої неправомірні дії через мережу Інтернет (кібербулінг), то за погрози іншим дітям в Інтернеті відповідальність несе власник того комп'ютера, з якого було поширено неправдиву інформацію або залякування. З огляду на наявну в Україні практику, найчастіше дії кібербулерів кваліфікують як хуліганство (ст. 296 КК України) [7, 281].

Необхідність кримінально-правового регулювання кібербулінгу обумовлена масштабністю даних проявів. А відсутність законодавчого закріплення цього поняття та його видів, заважає належній реалізації наявних правових норм.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 5. Ст. 33.
2. Опитування ЮНІСЕФ: понад третина молодих людей у 30 країнах світу потерпають від онлайн-булінгу // Unicef Ukraine : сайт. 04.09.2019. URL:

- <https://www.unicef.org/ukraine/uk/прес-релізи/опитування-юнісеф-по-над-третина-молодих-людей-у-30-країнах-світу-потерпають-від-онлайн> (дата звернення: 18.10.2019).
3. Стоп шкільний терор. Особливості цькувань у дитячому віці. Профілактика та протистояння булінгу : дослідження. 2017. 84 с. // Український інститут дослідження екстремізму : сайт. 20.01.2018. URL: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf> (дата звернення: 18.10.2019).
 4. Кібербулінг: загроза XXI століття // На Урок : сайт. 26.12.2017. URL: <https://naurok.com.ua/post/kiberbuling-zagroza-hhi-stolittya> (дата звернення: 18.10.2019).
 5. Hinduja S, Patchin J. W. State Bullying Laws. Updated November 2018. URL: <https://cyberbullying.org/Bullying-and-Cyberbullying-Laws.pdf> (дата звернення: 18.10.2019).
 6. California Code, Education Code – EDC § 48900 URL: <https://codes.findlaw.com/ca/education-code/edc-sect-48900.html> (дата звернення: 18.10.2019).
 7. Миронюк Т. В., Запорожець А. К. Кібербулінг в Україні – соціально небезпечне явище чи злочин: визначення та протидія. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 275–284. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2018_2_25.pdf (дата звернення: 18.10.2019).

Одержано 01.11.2019